

Sâilî-i Şîrâzî'nin Dîvân'ında Kozmik Unsurlar

Serpil YILDIRIM*
Zeynep GÜLZAR**

Öz

Tabiatın önemli bir parçası olan kozmik âlem deyince ilk başta aklımıza gökyüzü, felek, güneş, yıldızlar, ay, gezegenler ve bunlarla ilgili kavramlar gelir. Şairlerimiz ve yazarlarımız, değişik özellikleri dolayısıyla bu unsurlara eserlerinde sıklıkla yer vermişlerdir. Bu unsurları şiirlerinde kullanırken şairler, yalnızca kelimelere vakıf olmadıklarını, içinde yaşadıkları evrenin sakinlerini yani felek kavramını, yıldızları, yıldız kümelerini, gezegenleri ve diğer kozmik unsurları yakından tanıdıklarını gözler önüne sermişlerdir. Bu unsurlar, güneş ve ayda olduğu gibi bazen şekilleri ve özellikleri dolayısıyla sevgiliye benzetilmiş ve âşık için benzersiz oluşu yönüyle ele alınmıştır. Bazen de felekte olduğu gibi gerek sürekli dönüşü, gerekse yükselerde bulunuşu, ulaşılmaz oluşu gibi özelliklerinden dolayı olumsuzluklarla birlikte anılmıştır. Sonuç itibari ile şairler, farklı çağrışımlarla şiirlerine güzellik katmanın yanı sıra bu tür kullanımlarla da okuyucuya hayal gücünü genişletme adına eşsiz imkânlar sunmuşlardır. Edebî metinler dikkatle incelendiğinde bunların çoğunun, gerçekte o devir insanının gökyüzü hakkındaki samimi fikirlerinin yansıması olduğu açıkça görülür. İşte Farsça söyleyen 16. yüzyıl Osmanlı şairlerinden olan Sâilî-i Şîrâzî'nin Dîvân'ı da içinde bir hayli kozmik unsur barındıran bir eserdir. Dolayısıyla bu çalışma, Sâilî'nin Dîvân'ındaki kozmik unsurların tespit edilerek bu unsurların özelliklerini ve ne şekilde ele alındıklarını örnekler vererek ortaya koyma amacıyla oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sâilî-i Şîrâzî, gökyüzü, felek, yıldızlar, kozmik unsurlar, 16. yüzyıl.

* Arş. Gör. Dr. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye.

Elmek: yldrmserpil44@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9566-7232>.

** Öğr. Gör., Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Mütercim-Tercümanlık (Farsça) Anabilim Dalı, Kırıkkale, Türkiye.

Elmek: abdigolzar@yahoo.com.tr
<https://orcid.org/0000-0003-1623-6504>.

Geliş Tarihi / Received Date: 23.03.2021
Kabul Tarihi / Accepted Date: 24.07.2021

DOI: 10.30767/diledeara.901780

Cosmic Elements In Diwan Work Of Saeli-ye Shirazi

Abstract

When we talk about the cosmic universe, which is an integrate part of nature, the first thing that comes to our minds is the sky, the sun, the stars, the moon, planets, and other related concepts. Due to their various properties, our poets and writers have used these elements in their works. While using these elements in their poems, the poets revealed that they do not only know the words, but that they closely know the inhabitants of the universe they live in, namely the concept of destiny, stars, star clusters, planets, and other cosmic elements. These elements, as in the sun and the moon, were sometimes likened to the lover due to their shapes and features and were discussed in terms of being unique for the lover. Sometimes, as in fate, it was mentioned with negativities due to its features such as its constant rotation, being at high altitudes, and being inaccessible. As a result, poets not only added beauty to their poems with different connotations but also offered unique opportunities to expand the reader's imagination with such applications. When the literary texts are examined carefully, it becomes clear that most of them are reflections of the sincere ideas of the people of that era about the sky. There are various cosmic elements in Diwan of Saeli-ye Shirazi, one of the 16th-century Ottoman poets who sang in Persian. Therefore, this study has been composed to carry out the cosmic elements in Saeli-ye Shirazi's Diwan and introduce the features of these elements and how they were tackled by giving examples.

Keywords: Saeli-ye Shirazi, Sky, Fate, Planets, Cosmic Elements, 16th century.

Extended Summary

Nature is an indispensable part of life. Because human beings sustain lives inside nature. Nature and the environment where human beings inhabit have an inherently great effect and importance on their lives. One of the natural consequences of this situation is the reflection of the nature in a poet and his poems. Every poet is affected by nature and the environment where he has lived and somehow reflects his emotions and passions in his poems. But this reflection is not materialized in ottoman poetry in real terms. For this reason, Ottoman poets' resort to *mazmuns* (propositions) by expressing a feeling more poetic and stronger when they want to explain more than its true meaning. Ottoman poem has emerged by avoiding true meanings of words and thus becoming a *mazmun* and thanks to meaning relations of this *mazmuns* between themselves using metaphorical and symbolic narrations.

The cosmic universe is also an integrate part of nature. At first, the sky, the earth, the sun, the skies, the moon, the planets, and related concepts comes to our minds when we talk about the cosmic universe. These elements have been appeared in the works of our poets and writers in our literature because of their varied properties. To be used different cosmic elements successfully by poets in their poems was proof of high-level knowledge of poets of that period other than the fields of literature and poetry. These elements, which has been frequently benefitted by many ottoman poets, were widely and with various meanings referred to by Saeli-ye Shirazi, who is one of the Persian-speaking ottoman poets during the 16th century, in his *manzum* work named Saeli-ye Shirazi's Diwan dedicated to Yavuz Sultan Selim. Consequently, this work has been produced to establish cosmic elements that took part in Diwan of Saeli and indicate how he used these elements in his poems. Cosmic elements have been evaluated under the headings of the sky, the earth, stars and star clusters, the planets, and other cosmic elements. But before evaluation, brief information has been given on the life and works of Saeli. In the light of this information, the oldest information on our poets has been recorded in Mecalisu Nefais of Ali Shir Nevai that poet has been cited as Mawlana Saeli in this work. It is clearly stated in the source that he is originally from Turkestan. It has been determined that during Bayezid II period, namely between the years 1480-81, he was in Rum based on his remarks of Saeli. In the light

of this information, it is possible to state that Saeli, after leaving Iranian at a young age, has been spent at least forty years of his life in Rum, Rumeli, and Istanbul. Saeli stated that he was in Istanbul when he started to write his work named Diwan. This work, which was started to be written by Saeli-ye Shirazi on behalf of Yavuz Sultan Selim in 912/1512, was published in the Ankara National Library at 06 Mk. Yz. It is located between sheets 214b and 383b of the corpus registered in A6799.

Saeli sometimes praised the sultan for his discernment, wisdom, intelligence, supremacy, generosity, strength, and compassion by associating these characteristic aspects with brightness or being numerous of stars or being at the highest level like the sky or with their beauties. In some cases, fate has been regarded as an obstacle to the reunion with one's beloved and sometimes has been handled its cruelty, bloodshed and cannot be known by anyone. Sometimes dealt with earth for being ninefold, dome-shaped, tent-like, and old aspects. Other cosmic elements like the moon, cloud, rainbow, the highest point in the sky, and dawn have been referred to when describing the lover's beauty, bloody tears of a lover, being unattainable by the lover, or suffering that has not been greeted with loyalty. Among these things, cosmic components have also profited as a satirical element. Saeli approached the stars for their brightness, supremacy, and heights in his poems. The stars are also a metaphor for an army, slave, and teardrop. For instance, multitude and scattered stars depict a disordered army defeated in the war. Sureyya star, also known as Ülker or Pervin star, has been cited as Sipah namely soldier for expressing a multiplicity of their numbers. Saeli depicted Sultan's clever aspect with Mercury planet that has features religion, modesty, wisdom, and mind in his Sultan praise poem. He dealt with the solar system for resemblance to the crown for its glow, to gloss for nonstop rotation, and to Romeo or beggar for continuous turn and arriving at the same point. Saeli mostly used this planet for its glossiness, supremacy, and strength aspects.

Giriş

Tabiat hayatın vazgeçilmez bir parçasıdır. Çünkü insanoğlu yaşamını tabiatın içerisinde idame ettirmektedir. Doğal olarak tabiatın, içinde yaşanan çevrenin insanoğlunun hayatında büyük bir etkisi ve önemi vardır. Bu durumun doğal bir sonucu da sanatçıda ve şairlerinde tabiatın yansımaları görülmesidir. Her sanatçı içinde bulunduğu çevreden, doğadan etkilenir ve bir şekilde duygularını ve tutkularını eserlerine yansıtır. Ancak bu yansıma divan şiirinde reel olarak gerçekleşmez. Bu nedenle divan şairleri bir duyguyu daha şiirsel ve daha güçlü ifade ederek gerçek anlamından fazlasını anlatmak istediklerinde mazmunlara başvururlar. İşte divan şiiri, metaforik ve sembolik anlatımlarla kelimelerin gerçek anlamlarından sıyrılarak birer mazmun haline gelmeleri ve bu mazmunların kendi aralarındaki anlam ilişkileri sayesinde hayat bulmuştur. Dolayısıyla divan şiirinde mazmunların çok büyük önemi vardır.

Kozmik âlem de tabiatın önemli bir parçasıdır. Kozmik âlem deyince ilk başta aklımıza gökyüzü, felek, güneş, yıldızlar, ay, gezegenler ve bunlarla ilgili kavramlar gelir. Bu unsurlara, değişik özellikleri dolayısıyla şairlerimiz ve yazarlarımız tarafından sıklıkla eserlerinde yer verilir. Şairlerin şiirlerinde çeşitli kozmik unsurları başarılı bir şekilde kullanmaları, dönemin şairlerinin edebiyat ve şiir dışındaki alanlar hakkındaki bilgilerinin ne kadar üst seviyelerde olduğunun bir kanıtı niteliğindedir. Divan şairlerinin birçoğu tarafından sıklıkla kullanılan bu unsurları XVI. yüzyıl Farsça söyleyen Osmanlı şairlerinden Sâilî-i Şîrâzî de *Dîvân*'ında çokça ve çeşitli anlamlarda kullanmıştır. Dolayısıyla bu çalışma Sâilî'nin *Dîvân*'ında yer alan kozmik unsurları tespit etmek ve şairin bu unsurları şiirlerinde nasıl kullandığını belirtmek amacıyla oluşturulmuştur. Kozmik unsurlar; gökyüzü-felek, seyyareler, yıldızlar ve yıldız kümeleri ve diğer kozmik unsurlar gibi başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Sâilî'nin 912/1512 yılında Yavuz Sultan Selim adına yazmaya başladığı *Dîvân*'ı, Milli Kütüphane'de 06 Mk. Yz. A6799'da² kayıtlı olan külliyatın 214b ile 383b yaprakları arasında yer alır.

1. Eserde Yer Alan Kozmik Unsurlar

1.1. Gökyüzü-Felek: Felek, gerdun, çarh, asuman, sipihr, sema ve arş gibi gökyüzüyle ilgili ifadeler edebi eserlerde çokça kullanılmış ve şairler tarafından daha çok yükseklik, yücelik, genişlik, sonsuzluk, parlaklık gibi özellikleriyle anılmıştır. “*Kale, perestâr, peleng, pîr, top, tevsen, cevşen, çenberî, çevgân, hâtem, hung, atlas, çetr, hisar, dam, hayme, kubbe, tâk, gerdân, tâs, nüh, kebûd, fîrâş-ı zer-keş, kebûd, çînî, minâ, nîlgûn, âb-gîne, levh-i zeberced nigûn-sâr*” (Çavuşoğlu 2017: 250-251) gibi kelimelerle birlikte benzetme yoluyla kullanılan felek; yaşlılığı, dönekliği, kimseye yâr olmaması ve kahpeliği gibi özellikleriyle daha çok şikâyetlere neden olmuştur (Pala 2011: 150)

Birinci ve en alttaki felek Ferş, sekizinci felek Kürsî, dokuzuncu felek ise Arş olarak da adlandırılmış, dokuz feleğin tamamına ise nüh-felek denmiştir (Gülüm 2014: 522). Tasavvuf edebiyatında “dokuz eflâk”, “göğün dokuz katı” demektir. Eski Türkçeye göre gök 9 kat olduğu için dokuz sayısı onlar için eski ve kutlu sayılır (Ögel 2014: 196). Sâilî de, şiirlerinde feleği, zalimliği, kahpeliği ve yaşlı olması ve dokuz kat olması yönleriyle ele almıştır:

ای سلیمان منزلت شاهى که بهر خدمتست
شش جهت نه چرخ هفت انجم بچار ارکان رسيد

“*Ey Süleyman, hizmete ait olan padişahlık makamı, altı yön, dokuz felek ve yedi yıldızı her dört erkâna³ da ulaştırdı.*”

(Sâilî, vr. 226a)

Felek, kimi zaman sevgiliye kavuşma engeli olarak karşımıza çıkar ve vuslat hasreti çeken âşığı ayrılık gamına düşürür. Visâl günlerinde iyice kibirlenen feleğin bu mağrur halî âşığı şikâyet ettirir:

از لب یار باشدم جام وصال آرزو
گرچه که هرگز از فلک کار نشد بکام ما

1 Şairin hayatı ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Serpil Yıldırım, Sâilî- Şîrâzî ve Târih-i Âl-i Osmânî'si (İnceleme- metin-çeviri), Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: (yayınlanmamış doktora tezi).

2 Sâilî- Şîrâzî, Külliyat-i Sâilî-i Şîrâzî, Yz., Milli Kıp., No 06 Mk. Yz. A 6799.

3 Doğu, batı, kuzey, güney. Yani padişah her şeyi; altı yönü, dokuz feleği ve yedi yıldızı bile dünyanın dört bir yanına ulaştırdı. Aynı zamanda enâsır-ı erbaa olarak da geçen çar erkan, bütün varlıkların yapısında değişik şekillerde bulunan ateş, hava, su ve toprak'tır.

“Gerçi felek hiçbir zaman muradımı vermedi ama sevgili dudağından vuslat kadehini içmeyi arzuluyorum.”

(Sâilî, vr. 272a)

سوخت دود آه شام هجر بی زلفت مرا
این شکایت نیست از درد دلم هست از فلک

“*Senin saçın olmadan ayrılık gecesinin ah ateşi beni yaktı; bu şikâyet değil, felekten dert yanmadır.*”

(Sâilî, vr. 324b)

Feleğin zalim olduğu düşüncesi divan şairleri arasında bir hayli yaygındır. Bunun sebebi; hayattan muratlarını alamayan şairlerin, bu durumdan mesul tutacakları bir günah keçisi arayışıdır. Genellikle felek; zalim, kindar, adaletsiz ve acımasız olarak ele alınmıştır. Aşağıdaki beyitte, felek, aşığın kanını döktüğü için hunhar ve zalim olarak betimlenir. Sâilî, kahpeliği ve zalimliği gibi özellikleri üzerinden feleğe duyduğu şikâyeti şiirinde şöyle dile getirmiştir:

این کهن اوراق گردون کاندرو انجم بسوخت
از پی خون تو می گردد نه نیکو محضرت

“*İhtiyar felek yıldızları sana iyilik olsun diye değil, kanının peşinde olduğu için yaktı.*”

(Sâilî, vr. 224b)

قصد دندان تو دارد ظاهرا زال آسمان
کش دو پستان کرده پر شیر از مه و خور دربرست

“*Yaşlı felek memelerine aydan süt doldurmuş, güneşi de koynuna almış; anlaşılan seni alt etmeye niyetlenmiş.*”

(Sâilî, vr. 224b)

Şahnâme’ye göre İran kahramanı Sam’ın, doğuştan ak saçlı olan oğluna Zâl yani yaşlı adı verilmiştir. Bu yüzden de Sâilî, yukarıdaki beyitte feleğin ihtiyarlığı yönünü belirtmek için ismi ihtiyarlık sembolü haline gelen Zâl’ı benzetme unsuru olarak kullanmıştır:

عید تا در قصر جاهت یافت عزت آسمان
فرش پای عید را از مهر و مه دمر کشد

“*Bayram, senin ihtişamlı sarayında şeref bulduğu zaman felek, bayramın getirdiği tazeliği güneş ve aydan çaldı.*”

(Sâilî, vr. 229a)

Felek, pek çok şair tarafından tas veya kâse şeklinde tasavvur edilerek çeşitli benzetme ve söz oyunlarına zemin hazırlamıştır. Sâilî ise, felek kâsesini, iştret şarabıyla dolu bir kadeh olarak tasavvur etmiştir.

مجوی باده عشرت ز کاسه گردون
کجا ز جام نگون می طمع کند هشیار

“Feleğin kâsesinden iştret (eğlence) şarabı bekleme; akıllı kişinin, feleğin kadehinden şarap umduğu nerede görülmüş.”

(Sâilî, vr. 248b)

1.2. Gezegenler (Seyyareler)

Zühâl (Keyvân, Satürn, Sekendiz): Yedinci felektedir. Farsçada “Keş” ve “Keyvân” da denir. Tabiatı aşırı soğuk ve kurudur. En uğursuz yıldız kabul edilip felaket getireceğine inanılır (Şentürk 1994: 69). Korkaklık, cehalet, cimrilik, yalancılık, gam ve kin, onun vasıfları arasındadır. Bu seyyarenin etkisi altında olanlar korkak, yalancı, cahil, ahmak ve kindar olurlar. Eski yıldız ilmine göre uğursuzlukların kaynağı olarak görülen Zühâl edebiyatta da uğursuzluk ve kötülüğün sembolü olarak yer almıştır. Gerek siyah rengi dolayısı ile gerekse de uğursuzluğu sebebiyle Merih (Behrâm) ile birlikte anılır (Şentürk 1994: 172), Sâilî, bu gezegenin ismini Behrâm ile birlikte anarak onun uğursuzluğu yönünü ele almıştır:

کیوان ز تف کینت بهرام وار منحوس
برجیس باسعادت از تست و مهر میمون

“Keyvan, senin Behram gibi kininin hararetinden dolayı uğursuz, Müşteri'nin (bercis) mutluluğu ve güneşin uğurluluğu sendendir.”

(Sâilî, vr.220b)

Bu gezegen, “Berid-i Felek” (feleğin postacısı), “Pâsbân-ı Felek” (feleğin muhafızı), “Pîr-i Felek” (feleğin piri), “Dîde-bân-ı Felek” (feleğin gözcüsü), “Hindû-yı Pir”, “Hindû-yı Sipihir” gibi adlarla da vasıflandırılmıştır. Siyaha yakın yeşil oluşu sebebiyle “Hindû” olarak zikredilmiştir (Şentürk 1994: 69). Sâilî, aşağıdaki beyitte bu gezegeni pâsbân ve siyah rengi sebebiyle Hindû olarak nitelemiştir:

پاسبان شه انجم که بود کیوان هست
کمترین هندوست از انجم و کیوان بر سر

“Yıldızların muhafızı kimdir, Keyvân'dır; yıldızların en siyahı olsa da, Keyvân en başta gelir.”

(Sâilî, vr. 249a)

Merih (Behrâm, Mars): Beşinci feleğin yıldızıdır. Savaş, kin ve zulmü temsil eder. Bu yıldızın etkisi altında olanlar, tahammülsüz, şehvete düşkün ve kan dökücü olurlar. Kin, zulüm ve intikam duygularını temsil eder (Şentürk 1994: 162). Şiirlerde de bu duygulara sahip kişilerin tasvirlerinde bu gezegenin vasıflarından istifade edilir. Sâilî, bu unsuru olumsuz, zarar verici ve kin tutması yönüyle ele almıştır:

کیوان ز تف کینت بهرام وار منحوس
برجیس باسعادت از تست و مهر میمون

“*Keyvan, senin Behram gibi kininin hararetinden dolayı uğursuz, Müşteri'nin (bercis) mutluluğu güneşin uğurluluğu sendendir.*”

(Sâilî, vr.220b)

Şems (Hûrşîd, Âfitâb, Mihr, Güneş): Dördüncü feleğe hâkimdir. Tabiatı sıcak ve kurudur. Şiddet, öfke, kahır, utanma, iffet ve merhamet gibi özellikleri vardır. Şiirlerde parlaklığı dolayısıyla taca, durmadan dönüşüyle kadehe, sürekli dönüp dolmasıyla divaneyeye ve dilenciye benzeresi yönüyle ele alınmıştır. Sâilî, bu gezegeni daha çok parlaklığı, yüceliği, sarılığı ve gücü yönleriyle kullanmıştır.

ای جلوه داده مه را به حسن روزافزون
سر گشته جمالت خورشید ملک گردون

“*Ey günden güne artan güzelliğiyle aya güzellik katan, dönen dünya senin cemalinin hayranıdır.*”

(Sâilî, vr. 220a)

بر خنگ چرخ آسا اگر آن ماه در جولان شود
خورشید روز از وی خجل چون شب رسد پنهان شود

“*O ay (padişah) atıyla meydanda salınınca güneş utancından gecenin karanlığına saklanır.*”

(Sâilî, vr. 306b)

کجا شد آنکه در میدان وصلت راندمی مرکب
تو چون خورشید در جولان دمن افشاندمی کوکب

“*Savaş meydanında at koşturmalarına ne oldu, güneş gibi kötülükler meydana yıldız saçmalarına ne oldu?*”

(Sâilî, vr. 362b)

Sâilî, aşağıdaki iki beyitte kadehi; parlaklığı, yakıcılığı ve elden ele dolaşması yönüyle güneşe benzetmiştir.

صوفی شبخیز را بس نور طاعت شمع شب
رند اگر خواهد صبحی آفتابش ساغرست

“Geceleri uyanan sufiye mum ışığında yapılan ibadet nurunun ışığı yeter; eğer rind, sabah şarabı isterse de güneş onun kadehidir.”

(Sâilî, vr. 255b)

شاهها همه عمر در دلت باد فرح
بر کف بادت از زر خورشید قدح

“Ey padişah, bütün ömür gönlün ferah olsun, elinde güneş gibi altın kadehin olsun.”

(Sâilî, vr. 376a)

Kamer (Mâh, Hilâl, Bedr, Ay): Birinci feleğe hâkimdir. Tabiatı, bârid (soğuk) ve ratıptır (nemli). Bu gezegenin etkisi altında olanlar zayıf, sebatsız, ihmalkâr, kararsız ve hayalperest olurlar. Dostu güneş olup, uğurlu rengi beyazdır (Pala 2011: 42). “Kamer, el değmemişlik, yanına yaklaşılamama, her gece görünmeme ve bir yerde karar kılmama, yüksekte bulunma ve yüzünde siyah lekeler olması gibi vasıfları sebebiyle sevgi ile birlikte anılır.” (Büyükkarcı Yılmaz 2014: 134) Sâilî aşağıdaki şiirlerinde Ay’ı parlaklığı, yüceliği, gücü ve güzellik unsuru oluşu yönüyle kullanmıştır:

می برد نور دو چشمت خیره خیره پر مبین
ماه ملک شام یا خود نور مهر خاورست

“Bariz olan keskin bakışlı iki gözünün nuru Şam diyarının ayı ya da doğu güneşinin ışığı gibidir.”

(Sâilî, vr. 224b)

Ay gibi olan sevgilinin kendisi gibi yanağı, yüzü ve alını da ay gibidir. Hatta bazı benzetmelerde sevgilinin yüzü aydan daha güzel ve daha parlaktır. Sâilî, ayı güzellik unsuru olarak kullanıp sevgilinin yüzünü aya benzetmiştir:

دیدن ماه عارضت هست بخوابم آرزو
طرفه که بی مه رخت دیده من بخواب نی

“Rüyamda ay yüzünü görmeyi hayal ediyorum; ey tazecik, senin ay yüzün olmayan gözüme uyku girmiyor.”

(Sâilî, vr. 358a)

Şairler kadehi görüntü ve şekil itibarıyla aya benzetmektedir. Kadeh gerçekten şekil olarak mehtaba benzer. Şairler mehtabı dolu kadeh olarak tasavvur etmişlerdir. Ayrıca şairler, ayın ışığını güneşten alması olayını şiirlerde kullanmışlar ve ay tutulmasına varıncaya kadar bu konuyu işlemişlerdir (Bahadır 2012: 305).

ساغر و پیمانہ گر ماہ است و انجم شام وصل
خوش بر آمد همچو من با ساغر و پیمانہ شمع

“Eğer sürahi ve kadeh ay, yıldızlar da vuslat gecesiye, mum da benim gibi sürahi ve kadehe iyi eşlik etti/birleşti.”

(Sâilî, vr. 320b)

اگر چه صد لطافت آفتاب خاوری دارد
بخوبی ماہ من مانند او صد مشتری دارد

“Doğu güneşinin yüzlerce güzelliği varsa benim ayımın da güzellik bakımından yüzlerce müşterisi vardır.”

(Sâilî, vr. 295b)

Sâilî, aşağıdaki iki beyitte ayı parlaklığı ve karanlık geceyi aydınlatması yönüyle ele almıştır:

جان محرومت ز روز تیره غم بارزست
در شب تار تو نوری از مه تابان رسید

“Ruhsuz canın kederli günden daha karanlıktır; senin karanlık gecene parlak aydan ışık doğdu.”

برافکند از رخ چون روز ماہ من نقاب امشب
بکنج تیره ما تافت نور آفتاب امشب

(Sâilî, vr. 225b)

“Bu gece ay, benim gündüz gibi yüzümden örtüyü kaldırdı ve bu gece karanlık köşemize güneş gibi ışık saçıldı.”

(Sâilî, vr. 277b)

Müşteri (Bircis, Jupiter): Altıncı feleğe hâkimdir. Yaygın görüşe göre din, tevazu, ilim, akıl ve fesahat bu yıldızın niteliklerindedir. “Eski metinlerde vezirler, âlimler, hâkimler bu yıldızla benzetilmiştir. (Onay 2019: 308) Zühre’den sonra en parlak yıldızdır. Dostları Kamer ve Merih, düşmanları ise Utârid ve Zühal’dir Müşteri, şiirlerde feleğin kadısı veyahut hatibi anlamına gelen “Kâdî-i felek” ya da “Hatîb-i felek” şeklinde kullanılır. (Şentürk 1994: 164) Bu yüzden Sâilî, bu yıldız felek ile birlikte kullanmış ve mesleğinin hatîb olması yönüne dikkat çekmiştir.

خطبہ عیدی بنامت تا بخواند بر فلک
مشتری همچون خطیب آواز بر منبر کشد

“Adına bayram hutbesi okunduğunda Müşteri, hatip gibi bunu kürsüden feleğe duyurur.”

(Sâilî, vr. 229a)

“Müşteri yıldızı, kelime manasıyla da doğru orantılı olarak, alış-veriş işlerinde satın alıcı olarak gösterilir; fakat bu müşteri, öylesine bir malın değil, sevgilinin talibidir. Karşılığında da âşık sevgiliye gönlünü sunar.” (Kapal 2013: 167) Sâilî'nin aşağıdaki beytinde Müşteri'nin iki anlamlı kullanımı söz konusudur. Hem Utârid'in düşmanı olan bir gezegen hem de alış-veriş işlerinde satın alıcı olarak kullanılmıştır:

دی ز دیوانت عطارد خواست صاحب دفتری
از فلک گلبانک زد بردی ز غیرت مشتری

“Utârid, dün gece senin divanından defterdarı çağırdı/istedi; kıskançlıktan müşteriye kaçırdı diye felekten ses geldi.”

(Sâilî, vr. 235b)

Utârid (Debîr, Merkür): İkinci feleğin gezegenidir. Hırsızlığı dolayısı ile yalancı, yalancılığı sebebiyle de söz ustası hatip ve tüccarların tanrısı olarak telakki edilmiştir. Fesahât ve belagâtin sembolü oluşu sebebiyle “Debîr-i Felek” adıyla anılarak defter ve kalemlerle sembolize edilmiştir (Şentürk 1994: 152). Tîr, debîr-i felek, debîr-i sema, münşi-i çarh gibi tâbirler de bu gezegene aittir (Onay 2019: 417). Sâilî ise onu, padişah sarayının divan kâtibi olarak vasıflandırmıştır. Müşteri ile birlikte kullanmıştır:

دی ز دیوانت عطارد خواست صاحب دفتری
از فلک گلبانک زد بردی ز غیرت مشتری

“Utârid, dün gece senin divanından defterdarı çağırdı/istedi; kıskançlıktan müşteriye kaçırdı diye felekten ses geldi.”

(Sâilî, vr. 235b)

Zühre (Nâhîd, Venüs): Nahid, Çobanyıldızı, Venüs, sa'd-ı asgar (küçük mutluluk) sayılır. Bu yıldızın tesiri altındakiler güzel, zarif, zeki, hamarat ve sanatkâr olurlar. Üçüncü felek Zühre'ye aittir. Feleğin sâzendesi olarak bilinir. Dîvân şiirinde çok zaman şarkı, aşk, meclis, güzellik ve çalgı ile birlikte anılır (Çelik 2014: 5).

Nâhîd, Fars edebiyatında özellikle Zühre adıyla bilinip birçok mazmunda yer alır: Zühre perverden: güzelin yüzünü süslemek; Zühre cebîn: güzel yüz; Zühre ruh: sevgili; Zühre-yi çengî: şarkıcı Zühre; Zühre had: güzel yüz; Zühre rûy: güzel (parlak) yüzlü; Zühresîmâ: güzel yüz; Zühre tâli': talihli; Zühre tarab: mutlu; Zühre likâ: parlak yüzlü; Zühre nevâ: güzel sesli, iyi okuyan; Nâhîd-i Çengî: feleğin şarkıcısı Zühre; Nâhîd-i işretzây: feleğin çalgıcısı Nâhîd...(Çelik 2014: 7).

Zühre'nin içki âlemleri, eğlencelerde saz çalıp, şarkı söylediği anlatılır. Güneş cihan sultanı, Zühre de onun çalgıcısı olarak canlandırılır. Divan şiirinde çeng, saz musiki, nağme gibi sözcüklerle birlikte anılır (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi 1986: 12799). Sâilî, bu unsuru felek ile birlikte anarak onu feleğin sazendesi olarak vasıflandırmıştır:

بنه بكام به تخت سپهر پا كه تراست
ستاره سعد و عطارد دبیر و زهره ندیم

Zaferle ayağını feleğin tahtına koy, çünkü uğurlu yıldız, kâtip Utârid ve çal-
“gıcı Zühre seninledir

(Sâilî, vr. 243b)

“Şems’i seyyareler arasında (sultan-cihan) sayan eski müneccimler diğer seyyareler, o sultanın maiyetinde birer hizmet izafe etmişlerdir. Buna nazaran Kamer bu sultanın veziri, Zühre çalgıcısı, Müşteri kadısı, Utârid kâtipi, Zühâl hazinedarı, Merih de seraskeri itibar edilmiştir” (Çelik 2014: 1)

1.3. Yıldızlar ve Yıldız Kümeleri

Kevkeb, necm, encüm, nücüm, ecrâm, ahter ve sitâre adlarıyla yer alan yıldızlar parlaklıkları, çoklukları, yücelikleri, yükseklikleri ve ulaşılmaz olmaları gibi daha birçok özellikleriyle gerçek anlamda kullanıldıkları gibi farklı hayâllere de konu olmuşlardır (Kul 2015: 69). Şairler, genellikle yıldızları; parlaklıkları, sayıca çoklukları, güzellikleri, kaderi temsil etmeleri, yol gösterici olmaları, şansı ya da şanssızlığı sembolize etmeleri ve bunların dışında benzetme unsuru olarak kullanmışlardır. Yıldızların bazı unsurlar ile benzerliği de daha çok şekil itibariyledir (Yıldırım 2021: 221).

Sâilî, şiirlerinde yıldızları; parlaklıkları, yücelikleri ve yükseklikleri yönüyle ele almıştır. Aynı zamanda yıldızlar ile ordu, köle ve gözyaşı gibi kelimeler arasında benzetmeler kurmuştur.

هر شب رود از یاریم آواز بکوکب
تا چند بود یاریم از هجر تو یارب

“Ey Rabbim! Her gece sesim yıldızlara kadar ulaşır; ey Rabbim! senin uzaklığından daha ne zamana kadar böyle sesleneceğim?”

(Sâilî, vr. 276a)

خلعت عیدت مرصع از نجوم تخت و تاج
تا فلک بر قامت خود خلعت اخضر کشد

“Bayram hilatın, taht ve tacın yıldızları ile bezenmiş, boyuna feleğe kadar yeşil hilat çekilmiş.”

(Sâilî, vr. 229b)

ای سلیمان منزلت شاهی که بهر خدمتست
شش جهت نه چرخ هفت انجم بچار ارکان رسید

“Ey Süleyman, hizmete ait olan padişahlık makamı, altı yön, dokuz felek ve yedi yıldız her dört erkân’a da ulaştırdı

(Sâilî, vr. 226a)

بس که شب سیاره اشکم فرو بارد ز چشم
زین تحیر دیده بیدار من شد باد صبح

“Geceleri sabaha kadar gözümden yıldız dökülüyor, bunun çaresizliğinden uykusuz gözüm sabah rüzgârı oldu”

(Sâilî, vr. 291a)

دانه دانه گر بریزد اشک انجم زان چه سود
باغ عمرت از خزان مرگ بی بر شد دریغ

“Damla damla yıldız gibi gözyaşı damlasa da ne fayda; ömür bahçen hazan sebebiyle meyve vermeden soldu, ne yazık.”

(Sâilî, vr.259b)

Yukarıdaki beyitte, Sâilî geceleri gözüne uyku girmeyen ve sabahlara kadar ağlayan aşığın gözyaşlarını, çokluk ve parlaklıkları sebebi ile yıldızlara benzetmiştir.

Kahkeşan: Mecerre olarak da bilinir. Samanyolu galaksisidir. Birbirlerine çok yakın oldukları için beyaz toz bulutu gibi görünürler. Gecenin ilk saatlerinde bir başı güneyde bir başı kuzeydedir ve gecenin sonuna doğru ise bunun tam tersi olur (Gülüm 2014: 526). Şiirlerde ismi ip, kement, kervan, yol, köprü, zincir gibi kelimeler ile birlikte anılır. Sâilî’de ise ismi kement ve ip kelimeleri ile birlikte zikredilmiş ve uzunluğuna atıf yapılmıştır:

تا بیینی عید ذاتت غسل ساز و شام عید
آسمان چون خادمان از کهکشان میزر کشد

“Bayram gelince kendini arındır; bayram akşamı gökyüzü, emre hazır bir şekilde samanyolundan hizmet kemerini kuşanır.”

(Sâilî, vr. 229a)

بسوز خصم كه قهرش نظر كند سوى چرخ
روان كند ز شب راه كهكشان آتش

“Düşman öfke ve kahırla feleğe bakınca gecenin karanlığından samanyoluna ateş püskürtür.”

(Sâilî, vr. 241b)

برای بستن و خستن عدوش را گردون
كند كمند ز محور ز كهكشان خنجر

“Felek, düşmanını bağlamak ve yaralamak için eksenden kement, samanyolundan hançer yapar.”

(Sâilî, vr. 238b)

Süheyl: Parlak ve büyük bir yıldız olan Süheyl yıldızına, Yemen’den de çok iyi görülmesi sebebiyle Sühely-i Yemânî de denilmektedir. “Süheyl yıldızının özellikle Yemen bölgesinde bulunan ‘akik’ taşlarına kırmızı rengi verdiği inaniilmektedir.” (Gülüm 2014: 526) Sâilî’nin şiirlerinde Yemen ve şafak kelimeleri ile birlikte kullanılmıştır. Bununla birlikte parlaklığına da vurgu yapılmıştır:

سهیل تیغت اگر سر ز ند به خون عدو
نهان كند سپر چرخ را شفق باد یم

“Kılıcının Süheyl gibi parlaklığı kendini gösterirse, Yemen rüzgârı feleğin si-perini düşman kantuyla boyar.”

(Sâilî, vr. 243a)

1.4. Diğer Kozmik Unsurlar

Sâilî’nin eserinde yıldızlar, seyyareler ve burçların yanı sıra başka kozmik unsurların varlığına da rastlanmaktadır. Sâilî’nin, özellikle yağmur, bulut, şimşek, çığ ve gökkuşağı gibi doğa olaylarına da yer verdiği görülmektedir. Bu kullandığı doğa olaylarını ve gökyüzü ile ilgili bazı unsurları eserinden seçilen örneklerle birlikte ele alacağız:

Kavs-i Kuzah: Gökkuşağı demektir. Işık ışınlarının su damlaları içinden geçerken kırılıp yansımasıyla oluşur. Şiirlerde genellikle şekil ve renk yönüyle ele alınmıştır.

آفتاب دشمنت را مغرب آمد جای از آن
بر رخ او اشک چون قوس قزح الوان رسید

“*Düşmanının güneşi battı, o nedenle yüzünde mutluluk gözyaşları gökkuşağı gibi parladı.*”

(Sâilî, vr. 226b)

بر بام سرات نه فلک فاخته
طوق آمده آن فاخته را قوس و قزح

“*Sarayının çatısında dokuz felek kumrular gibi dizilmiş ve gökkuşağı o kumruların etrafını gerdanlık gibi süslemiş.*”

(Sâilî, vr. 376a)

Berk: Şimşek demektir. Yağmur yüklü bulutların birbiriyle teması esnasında oluşan ışıklardır. Çok fazla ışık çıkardığı için etrafı bir anda aydınlatır. Beyitlerin çoğunda berk-i ah tamlamasıyla geçen şimşek, daha çok parlaklığı dolayısıyla kılıç, çerag, altın taç gibi benzetmelerle (Şeker 2015: 127) ve yağmur ve bulut gibi tabiat olaylarıyla birlikte kullanılır.

روز هجران برق آهم داد نوری خانه را
وقت مردن شمع روشن میکند کاشانه را

“*Ayrılık günü ahımın kıvılcımı evi aydınlattı, ölüm vakti evi mum aydınlatır.*”

(Sâilî, vr. 382b)

Şihâb: Kıvılcım, kayan yıldız. Bugünkü fenne göre şihâblar gök boşluğunda bulunan gök cisimlerinin etrafındaki havaya süratle çarparak tutuşmasından meydana gelir. Şihâblara halk yıldız uçma, yıldız akma derler (Onay 2019: 395). Bir inanışa göre şeytan, bir şeyler öğrenmek için melekler âlemine yaklaştıkça ona şihab (kayan yıldızlar) atılarak kovalanır. Bir diğer inanışa göre ise, özellikle evlerde ateş söndürülmeden bırakılmaz. Çünkü şeytan kıvılcımla (şihab) oynamayıp yangın çıkmasına sebep olur (Çaliova 2013: 944). Sâilî, bu unsuru memduhun övgüsünde kullanmıştır. Onun ok ve mızrağının keskinliğini ve parlaklığını, şihâb ile yani etrafa saçılan kıvılcımlar ile betimliyor.

شام عید از لعب آتش دم بدم طفل شهاب
چون خدنگت هر طرف خط بر رخ اختر کشد

“*Bayram gecesi, her an ateş oyunundan çıkan küçük kıvılcımlar, senin okun gibi yıldızların yüzünü çizer.*”

(Sâilî, vr. 229b)

شهاب رمح تو زینسانکه سر زند بس ازین
بهیج جای نیابد پناه دیو وخیم

“*Senin mızrağının kıvılcımı kendisini gösterdiğinde tehlikeli şeytan hiçbir yerde sığınamaz.*”

(Sâilî, vr. 243b)

Ebr: Bulut demektir. Yeryüzündeki suyun güneşin etkisiyle buharlaşarak göğe yükselmesiyle oluşur. Beyitlerde dolu, yağmur, çığ ve baharla birlikte kullanılır. Ayrıca; karanlık ve siyah olması yönüyle de sevgilinin zülfüne benzetilir (Okmak 2018: 162). Sâilî, nisan ve bahar kelimeleriyle terkip içerisinde kullanmıştır:

ابر نیسانش خط و هر نقطه از وی قطره
کاغذش دریا در و هر نکته دُر از هرست

“*Yazısı, nisan bulutu; yazının her noktası da damladır; deniz onun kâğıdı ve oraya damlayan her bir nükte parlayan incidir.*”

(Sâilî, vr. 225a)

Bulut, bahar mevsiminde vermiş olduğu yağmurlarla tabiatın tekrardan canlanmasına vesile olur. Bu yağmur sonucunda her yer tazelenir ve güzelleşir. Sâilî, bulutu, baharda yağmurlarını çoğaltarak, gül, sümbül, lale gibi çiçeklerin açmasına neden olması yönüyle anar:

ابر بهار آب خزان برده است باز
گل روی تازه در چمن آورده است باز

“*Bahar bulutu hazan suyunu yine götürmüş; gül, çimene yine taze yüz getirmiş.*”

(Sâilî, vr. 313a)

Aşığın gamı ve yaşlı gözü, buluta benzer. Âşık Sâilî de, gam ve kederle dolu iken sevgilisine gitmek istemez. Zira bulutun yağmurla dolu olması gibi kendi gözünün de yaşlarla dolu olduğunu ve hatta dökülen gözyaşlarından dolayı yolların da çamur olduğunu ifade eder.

بروز غم نه رهم سوى آن بت چگل است
که شام تیره و از ابر دیده راه گل است

“Kötü günümde o güzel sevgiliye gitmem, çünkü gece karanlık ve gözyaşlarımın yollar çamurdur.”

(Sâilî, vr. 287a)

Yağmur taneleri birer inci olunca bulut dür-feşan, dür-nisar ve gevher-feşan olur. Zaten sedef de nisanda karaya çıkıp yağmur tanesi yutunca dür (inci) meydana gelir (Pala 2011: 130). Sâilî, memduhun lütfunu ve cömertliğini ifade etmek için dür-behş ifadesini kullanarak padişahın inci bağışlayan elini inciye benzeyen yağmur damlalarını saçan buluta benzetmiştir:

ور ببارد ابر نیسان و برندش رشکها
با کف دُر بخش رشک آنچنان باران تویی

“Madem nisan bulutu yağmur yağdırınca kıskanılıyor, inci bağışlayan avucundan dolayı da yağmur seni kıskanıyor.”

(Sâilî, vr. 235b)

Şafak: Güneşin doğuşu ile batışı sırasında ufuktaki kızılığa denir. Şafağın oluşabilmesi için güneşe ihtiyaç duyulması sebebiyle beyitlerde genellikle ismi güneş ile birlikte anılır (Yıldırım 2021: 227). Aynı zamanda elbise, etek, gözyaşı, kadeh, kan ve ateş gibi kelimelerle birlikte teşbih unsuru olarak kullanılır. Sâilî, şafağı rengi yönünden ele almıştır:

در شبستان فراغت بهر بزم خاص تست
می شفق مه ساقی انجم نقل و ساغر آفتاب

“Rahatlık hareminde tüm eğlence meclisi sana özeldir; meclîsteki şarap, şafak; saki, ay; meclîstekiler yıldızlar; kadeh de güneştir.”

(Sâilî, vr. 229b)

شام هجرانم شفق مردم تصور می کنند
شعله غم سائلی بر دامن افلاک زد

“İnsanlar, benim ayrılık gecemin şafak olduğunu düşünüyor; Sâilî'nin kederi/gamı, felekleri ateşe verdi.”

(Sâilî, vr. 300b)

Divan şiirinde aşığın çektiği acı ve ıstıraptan dolayı ettiği âhlar, feryatlar ve fîganlar da felekler kadar sonsuzdur. Hatta onları bile aşar. Aşığın ıstırabı karşısında

bazen felek bile ağlar (Pala 2011: 150). Dolayısıyla Sâilî, yukarıdaki beyitte ayrılık gecesinde çektiği âh ile gam ateşinin felekleri yaktığını ifade etmektedir.

برزخ گردون شفق نبود که زال آسمان
باز با جاروب خورشید اشک گلگون پاک کرد

“*Felekte kızılık kalmadı çünkü yaşlı gökyüzü yine güneş süpürgesiyle onun kanlı gözyaşını süpürüp temizledi.*”

(Sâilî, vr. 258b)

Sâilî, yukarıdaki beyitte, aşğın feleklere kadar ulaşan âh ve gam ateşinden dolayı ağlayan feleğin kanlı gözyaşlarının güneşin parlak ışıklarıyla temizlendiğini ifade ederek, şafağın kızılığını kanlı gözyaşına benzetmiştir.

Baran: Yağmur demektir. Şiirlerde daha çok bulut, bahar, çiçek, gözyaşı vb ile bir bağlantı içinde ele alınır. Bolluk ve bereketin simgesi olarak telakki edilir. Sâilî, aşğın gözyaşlarını yağmura benzetmiştir. Sevgiliye duyduğu hasretten gözyaşı dökken aşğın gözyaşı bazen, âb olur, bazen bârân, sel ve seylâb olur.

خشک گشتم ز بس آب که بارید از چشم
گرچه در کوی تو تر ساخته باران ما را

“*Ağlamaktan gözlerim kurudu, gerçi senin sokağında beni, yağmur ıslattı.*”

(Sâilî, vr. 272b)

ز باران سرشکم سیل غم بر کند گردون را
به کوی او میر سیلاب باران مرا یا رب

“*Gözyaşlarımdan (gözyaşı yağmurundan) gam seli, feleği alabora etti; ya Rab onun sokağını benim gözyaşı selimden koru.*”

(Sâilî, vr. 277a)

Ra'd: Gök gürültüsü demektir. Beyitlerde çok şiddetli ve korkunç sesi olması yönüyle kullanılmıştır. Divan şiirinde feryad, ah, top, tüfenk gibi kelimeler ile benzetme unsuru olarak ele alınır. Sâilî, *Dîvân*'ında sadece bir yerde kullanmış, sesinin yüksek ve korkutucu olmasına vurgu yapmıştır:

رعد توپ و تفنک صاعقه و پیکانش
خصم را ریخته چون ژاله و باران بر سر

“*Gök gürültüsünü andıran top ve tüfeğini ve yıldırım gibi hızlı mızrağını yağmur ve kasırga gibi düşmanın başına yağdırdı.*”

(Sâilî, vr. 247a)

Ferkadan Yıldızı: Kuzey kutbuna yakın iki yıldızın adıdır. Bu yüzden Ferkadeyn olarak da bilinir. Bu iki yıldız, Büyük Ayı yıldız kümesinin en parlak yıldızı olup buldukları yerden doğup batarlar (Pala 2011: 153). Sâilî, bu yıldızı parlaklığı sebebiyle şiirinde kullanmıştır:

قدر دلی که ز پای تکاورش عزم
به جای تاج برد فرق فکردان اتش

“*Cesur kişi, savaşçı ayağı ile meydana girdiğinde başına taç yerine Ferkadan Yıldızı koyar.*”

(Sâilî, vr. 241b)

Sonuç

Divan şairlerinin birçoğu tarafından bir padişahı yüceltmek, övmek ya da sevgilinin güzelliğini anlatmak için sıklıkla kullanılan kozmik unsurlar benzer ve farklı şekillerle Sâilî tarafından da kullanılmıştır. Bu kullanımlar daha çok memduha yönelik olup, farklı anlam ilgileri ile teşbih unsuru olarak ele alınmıştır. Sâilî, bazen bir padişahın feraset, akıl, yücelik, cömertlik, kuvvet ve şefkat gibi yönlerini gökyüzü, yıldız ve seyyare gibi unsurların parlaklıkları, yüksekte bulunmaları, sayıca çok olmaları ve güzellikleri yönüyle beyitlerinde övmüştür. Bazı durumlarda felek, sevgiliye kavuşma engeli olarak görülürken bazen de zalimliği, kimseye yar olmayışı ve kan dökücülüğü gibi özellikleri yönünden ele alınmıştır. Kimi zaman şiirlerinde feleği, dokuz kat olması, kubbe şeklinde olması, çadıra benzemesi ve yaşlı olması yönleriyle ele almıştır. Ay, yağmur, bulut, gökkuşağı, ayyuk ve şafak gibi diğer kozmik unsurlar da sevgilinin güzelliği, aşığın nezdinde ulaşılmaz oluşu, cefa edip vefa göstermemesi, aşğın kanlı gözyaşları gibi yönleri anlatılırken yine kozmik unsurların özelliklerine başvurulmuştur.

Sâilî, şiirlerinde yıldızları parlaklıkları, yücelikleri ve yükseklikleri yönüyle ele almıştır. Aynı zamanda yıldızlar ile ordu, köle ve gözyaşı gibi kelimeler arasında benzetmeler kurmuştur. Örneğin, yıldızların çokluğu ve dağınıklığı, savaşta yenilen ordunun perişan hâlinin ifadesi olarak konu edilmiştir. Ülker ya da Pervin yıldızı diye de bilinen Süreyyâ yıldızının ismini “sipah” yani asker benzetmesinde sayılarının çokluğunu ifade etmek için zikretmiştir. Sâilî, padişah övgüsünde onun akıllı olma yönünü; din, tevazu, ilim, akıl ve fesahat gibi niteliklere sahip olan Merkür gezegeni ile ifade etmiştir. Güneş gezegenini, parlaklığı dolayısıyla taca, durmadan dönüşü-

le kadehe, sürekli dönüp dolaşmasıyla divaneye ve dilenciye benzemesi yönüyle ele almıştır. Sili, bu gezegeni daha çok parlaklığı, yüceliği, sarılığı ve gücü yönleriyle kullanmıştır. Bunların yanı sıra yergi unsuru olarak da kozmik unsurlardan istifade etmiştir. Sevgilinin güzelliği, ulaşılmaz oluşu, cefa edip vefa göstermemesi gibi yönleri anlatılırken yine kozmik unsurların özelliklerine başvurulmuştur.

Kaynakça

Bahadır, Savaşkan Cem, (2012), "16. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinde Şarap ve Şarapla İlgili Unsurlar", İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: (yayınlanmamış doktora tezi).

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, (1986), Cilt: 20, İstanbul: Gelişim Yayınları.

Büyükkaracı Yılmaz, Fatma, (2014), "Kamer, Burçlar ve Menzillerle İlişkisi Hakkında İki Risale", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. IX, C. 9, s. 131-143.

Çaliova, Ebubekir, (2013), "Necâfî Beg'in Gazellerinde "Şeytan"a Dair Halk İnanışları", İstanbul Kültür Üniversitesi IV. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi, ed. Ömür Ceylan, İstanbul.

Çavuşoğlu, Mehmed, (2017), *Necati Bey Divanı'nın Tahlili*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Çelik, Hasan, (2014), "Klasik Türk Edebiyatında Zühre, "Afrodit, Lilit" Karakterlerinin Araştırılması", Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü: (yayınlanmamış bitirme tezi).

Gülüm, Emrah, (2014), "Sümbülzade Vehbi Divanı'nda (Sümbülistân) Kozmik Unsurların Kullanımı", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 9, C. IX, s. 519-546.

Kapal, Nurefşan, (2013), "Zati Divan'ında Kozmik Unsurlar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. VI, S. 24, s. 160-170-

Kul, Nuray, (2015), "16. Yüzyıl Şairlerinde Felek Kavramı", Ordu: Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).

Okmak, Özgür, (2018), "Cem Sultan Divanı'nda Kozmik Âlem", *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 14, C. VI, s. 154-166.

Onay, Ahmet Talât, (2019), *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*, hzl. Cemal Kurnaz, Ankara: Kurgan Edebiyat, 3. bs.

Ögel, Bahaeddin, (2014), *Türk Mitolojisi*, 2, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Pala, İskender, (2011), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları.

Sâilî- Şîrâzî, Külliyyat-i Sâilî-i Şîrâzî, Yz., Milli Ktp., No 06 Mk. Yz. A 6799.

Sâmi, Şemseddin, (1311/1894), *Ḳāmûsu'l-a'lâm*, 4, İstanbul: Mihrân Matbaası.

Şeker, Esmâ, (2015), 15. Yüzyıl Divanlarında Kozmik Unsurlar, Ordu: Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).

Şentürk, A. Atilla, (1994), "Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyare ve Sabiteler (Burçlar)", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Numara 90, s. 131-179.

Yıldırım, Serpil, (2018), "Sâilî-i Şîrâzî ve Târîh-i Âl-i Osmânî'si" (inceleme-metin-çeviri) Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: (yayınlanmamış doktora tezi).

Yıldırım, Serpil, (2021). "Sâilî-i Şîrâzî'nin Târîh-i Âl-i Osmânî Adlı Eserinde Kozmik Unsurlar", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 252, C. 128, s. 217-232.